

bewegingen precies te laten verlopen, legt Wilson de duur ervan in seconden vast tijdens de repetities. De acteurs staan dus voortdurend te tellen om alles aan de noodzakelijke maar onnatuurlijke snelheid te laten verlopen.

De bron van het geluid

Een laatste element is van uitzonderlijk belang in dit spektakel: het geluid. Er wordt voortdurend gesproken in deze voorstelling. Alle spelers hebben een contactmicrofoon en het geluid kan naar een batterij luidsprekers gestuurd worden. Een deel van de tekst is van te voren opgenomen. Alles wordt tijdens de voorstelling aan de mengtafel gemixed. Op deze manier wordt de band

Bob Wilson over

Japan

“Mijn ontmoeting met Japan was zeer aangenaam. De Japanse acteurs zijn ontzettend gedisciplineerd (ze hebben b.v. een zeer rigiede stemtraining), maar ze werken uiterst visueel. Tekst is voor hen van geen belang. In Nederland ligt dat net omgekeerd: hier *zien* ze niet, ze denken enkel aan het verhaal en de tekst. In het Japanse theater is elke beweging berekend en getimed tot op de seconde. Een Japans acteur *begrijpt* beweging en bovendien luistert hij naar zijn eigen stem.”

verbroken tussen de plaats waar gesproken wordt en de plaats waar de toeschouwer het hoort. Heel de vertoning lang blijft het gebeuren een zoekplaatje naar de bron van het geluid. Het is zeker het element dat bepalend is voor de hele speciale atmosfeer van de avond. Naast de stemmen is er ook veel muziek (geschreven door Nicolas Economou). Aanvankelijk, zo vertelt Wilson, had hij de componist een heel scenario gegeven, en hem gevraagd om daar een soort filmmuziek voor te schrijven. Maar nu bij de uitwerking heeft Wilson dat scenario grondig gewijzigd. Hij voelde zich ook niet gelukkig met de vertellende muziek. Hij heeft de partituur dus uit elkaar gehaald en de muziek opnieuw gemonteerd. Op sommige plaatsen, zoals bij de speech van de koningin die begeleid wordt door een referentie naar het Engelse volkslied, kleeft de muziek nog dicht op de actie, maar dat illustratieve karakter van de muziek hindert hem. Hij kijkt reeds uit naar de muziek die Philip Glass voor een later deel heeft gemaakt.

Op de wijze van een droom

Welke indruk maakt een spektakel van Wilson dat uit zoveel disparate elementen bestaat? Door de enorme esthetische zorg die aan de details besteed wordt, straalt het stuk een sterke aantrekkingskracht uit. Het geeft zich even bloot als begrijpbaar verhaal, en onttrekt zich daarop weer aan het begripsvermogen van de toeschouwer. Maar het schrijdt onverstoorbaar verder in een beelden-

taal die rigoures en uiterst gedisciplineerd is. Het is én een vreemd allegaartje, én een esthetisch object getuigend van een zeer sterke centrale visie. Het haalt de realiteit uit elkaar en toont de elementen op de wijze van een droom. Vraag niet wat er gebeurt, nog minder wat het betekent, maar het gebeurt en laat in de herinnering een lang spoor na. Men heeft deze beelden niet bekeken maar ‘gecontempleerd’. Daar schuilt de kracht van Wilson, daar ook zijn magie.

Zal *the CIVIL warS* Los Angeles halen? Verschillende delen zal hij wel afmaken: Keulen, Frankfurt en Rome wachten al. Maar Los Angeles zelf doet op dit ogenblik moeilijk. Het hele schouwspel zou te veel kosten. Maar Wilson wuift dit weg: zijn *CIVIL warS* kost niet meer dan het optreden van Covent Garden, zegt hij: “En heb je al eens de kwaliteit daarvan gezien?” “Nochtans zou men voor de creatie altijd meer geld moeten uitgeven, maar dat is helaas niet zo. Misschien kunnen we een gereduceerde vorm in Los Angeles opvoeren, ik weet het nog niet.”

Johan Thielemans

the CIVIL warS

regie, tekst, vormgeving: Bob Wilson; muziek: Nicolas Economou; decor: Tom Kamm; kostuums: Christophe de Menil; choreografie: Jim Self; licht: Robert Wilson, Jeroen Visser; productie: Byrd Hoffman Foundation; spelers: Thea Korterink, Felix John Kuypers, Cindy Lubar, Scotty Snyder, Sheryl Sutton, Louis Vervoort, e.a.

Overzicht van het volledige werk

I	II	III	IV	V
knee-play 1	knee-play 4	knee-play 7	knee-play 11	knee-play 12
A	A	A	A	A
Keulen	Stuttgart Marseille?	Stuttgart Marseille?	Keulen	Rome
knee-play 2	knee play 5			knee-play 13
B	B	B	EPILOOG	B
Rotterdam	Stuttgart Marseille?	Stuttgart Marseille?	Rome	Rome
knee-play 3	knee-play 6	knee-play 8		knee-play 14
C	C	C		C
Tokio	Tokio	Tokio		Rome
		knee-play 9		
		D		
		Tokio		
		knee-play 10		
		E		
		Keulen		

Premières van de verschillende delen van *the CIVIL warS*
 6 september 1983, de Rotterdamse Schouwburg, Rotterdam
 19 januari 1984, Schauspielhaus, Keulen
 23 februari 1984, Tokio
 21 maart 1984, Teatro dell'Opera, Rome
 26 april 1984, Guthrie Theatre, Minneapolis

Wereldpremières van het volledige werk
 6, 7, 8 en 9 juni 1984, Olympic Art Festival,
 Shrine Auditorium, Los Angeles